

แผนบริหารการสอนประจำบทที่ 2

แนวคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เนื้อหา

1. ความเป็นมาของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. พระราชดำรัส “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่เป็นทางการ
3. นิยามของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”
4. บทสรุป
5. กิจกรรมและคำถามท้ายบท

ความคิดรวบยอด

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่อยู่บนทางสายกลาง สอดคล้องตามวิถีความเป็นไทย มีวัฒนธรรมที่สั่งงามของไทย การเกิดขึ้นของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีรากเหง้ามาจากวิถีไทย ส่วนปัจจัยที่เป็นสาเหตุหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่มักจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายอันเป็นผลมาจากการพัฒนาประเทศที่ไม่สมดุล เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ส่งผลกระทบต่อดำรงชีพของประชาชนอย่างกว้างขวางนั่นเอง นอกจากนี้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นฐานของการค้าชีวิตให้มีคุณค่า “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นการดำรงชีวิตอย่างรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบัน ไม่ประมาทไม่สุดโต่ง เดินบนทางสายกลางของชีวิตตามหลักธรรมพุทธศาสนา ลดความอยากได้อย่างมีที่นสำคัญในชีวิตออกไป มุ่งมั่นพัฒนาอาชีพของตนเองบนศักยภาพของตัวเองและรู้จักการพึ่งตนเอง (อัตตา หิ อัตตโน นาโถ = ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน) ทั้งนี้ความพอเพียงเฉพาะตนเองมิได้หมายเอาทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรา แต่ให้หมายรวมถึงพอเพียงที่ตนเองแล้วให้เผื่อแผ่แก่ผู้อื่นด้วย จึงจะเป็นความพอเพียงที่แท้จริง ทั้งนี้การบรรลุผลสำเร็จจากการทำงานเพื่อการพัฒนาคน ชุมชน สังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจะต้องอาศัยแนวทางการทำงานที่หลากหลายและสอดคล้องกันไปตามภูมิสังคมของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งอยู่ในหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วัตถุประสงค์

1. สามารถอธิบายความเป็นมาและสาเหตุการเกิดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยรู้ถึงลักษณะของการพัฒนาประเทศไทยของภาครัฐผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับความพอเพียงอย่างเป็นทางการได้

2. สามารถเข้าใจ และอธิบายประเด็นสำคัญตามพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ครั้งแรกได้อย่างเข้าใจ
3. สามารถวิเคราะห์การสื่อความหมายตามพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัสไว้ครั้งแรกอย่างเป็นทางการได้
4. สามารถอธิบายความหมาย และลำดับเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับความหมายที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสไว้ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปี
5. สามารถอธิบายหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชดำรัสได้อย่างเข้าใจ และสามารถเลือกหลักการทรงงานที่สอดคล้องกับการพัฒนาสังคมได้อย่างมีเหตุผลประกอบ
6. สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ความหมายเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ที่นักวิชาการต่าง ๆ ได้นิยามขึ้นใหม่นำมาใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักศึกษาได้

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. การบรรยายและอธิบายภาพและใจความสำคัญพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง”
2. แบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาและตัวแทนนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับพระราชดำรัสที่ยกตัวอย่าง
3. การบรรยายและอธิบายภาพและใจความสำคัญพระราชดำรัสถึงความหมาย “เศรษฐกิจพอเพียง” และความหมาย “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามทัศนะของนักวิชาการ
5. แบ่งกลุ่มเพื่อศึกษาและตัวแทนนำเสนอความคิดเห็น (เข้าห้องสมุด)
6. อภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
7. ศึกษาเอกสารประกอบการสอนประจำบท
8. อธิบายสรุปเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญ
9. ทำแบบคำถามท้ายบท
10. มอบหมายรายงานเดี่ยว สังเคราะห์ห้วงค์ความรู้ความพอเพียง

สื่อการเรียนรู้การสอน

1. เอกสารประกอบการสอนประจำบท
2. การนำเสนอด้วยคอมพิวเตอร์ (Power point presentation)
3. ภาพการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
4. แบบคำถามท้ายบท

การวัดผลและประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมระหว่างการบรรยาย
2. สังเกตจากการแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียนและการนำเสนองาน
3. สังเกตการร่วมทำกิจกรรมในชั้นเรียน
4. ถามตอบเพื่อทบทวนความรู้ในชั้นเรียน
5. ตรวจสอบคำถามท้ายบท
6. วัดเจตคติจากพฤติกรรมการเรียน การกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมและคุณภาพของ

ผลงาน

7. สอบเก็บคะแนน 10 คะแนน (ใช้เวลา 1 ชั่วโมง)

บทที่ 2

แนวความคิดเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักชัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า คุณภาพ และคุณธรรม นั้นหมายความว่า การดำรงชีวิตของตนให้อยู่บนพื้นฐานของค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามและวิถีชีวิตของความเป็นไทย โดยบำรุงชีวิตตนให้อยู่อย่างพอเพียง พอดี พอประมาณและอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างสันติสุข ดังนั้นการที่จะสามารถดำรงชีวิตไปให้ถึงเป้าหมายจำเป็นต้องรู้จักคำว่า “พอเพียง พอดี พอประมาณ” หรือ “สายกลาง” ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่ที่น้อมนำเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการครองตน ครองคน และครองงานอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่มีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดมานานกว่า 30 ปี และทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตคนไทย หลักธรรมทางสายกลาง ความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเป็นการป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 6)

1. ความเป็นมาของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”

ก่อนพระราชดำรัสทางการเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อ พ.ศ. 2517 นั้นประเทศไทยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาแล้ว 3 ฉบับ ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 – 2519 นั้นแสดงว่า การเริ่มต้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้นย่อมมีทิศทางการพัฒนาประเทศที่ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณี หรือภูมิสังคมของคนไทยนัก โดยทิศทางการพัฒนามุ่งเน้นให้ประชาชนติดกับการมีรายได้ เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เน้นสาธารณูปโภคพื้นฐาน สร้างความเจริญทางวัตถุมากขึ้น สร้างค่านิยมให้ประชาชนติดกับการบริโภคนิยมเป็นสำคัญ ทว่าก่อนเริ่มต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีการศึกษาภาวะเศรษฐกิจในช่วงระยะ 10 ปี (พ.ศ. 2494-2503) การเศรษฐกิจของประเทศไทยได้ขยายตัวในเรื่องรายได้ของประชาชาติได้เพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 5 ต่อปีและรายได้ของประชาชาติต่อประชากรหนึ่งคนเพิ่มในอัตรากว่าร้อยละ 2 ต่อปีส่วนการสะสมทุนนั้นก็เพิ่มขึ้นเป็นลำดับเป็นอัตราส่วนประมาณร้อยละ 18 ของรายได้ประชาชาติการค้ากับต่างประเทศสินค้าขาออกมีมูลค่าเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4.5 ต่อปีแต่ก็ยิ่งเพิ่มขึ้นในอัตราน้อยกว่ามูลค่าสินค้าขาเข้าซึ่งเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 6.6 ต่อปีถึงแม้ว่าการค้าระหว่างประเทศจะขาดดุลเกือบทุกปีไม่ได้ประสบปัญหาหรือความยุ่งยากในการชำระ

เงินระหว่างประเทศอย่างใดเพราะเงินช่วยเหลือเงินกู้และเงินลงทุนจากต่างประเทศมีส่วนช่วยแบ่งเบาภาระการใช้จ่ายที่เป็นเงินตราต่างประเทศในระยะ 3 ปีที่แล้ว ทำให้ระยะแรกของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติตุลชำระเงินระหว่างประเทศไม่ขาดดุล (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2504-2509), 2554: ออนไลน์)

ครั้งเมื่อการขับเคลื่อนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่แรก กำลังสิ้นสุดลง ได้มีการประเมินผลภาวะเศรษฐกิจของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2508 พบว่า ได้เพิ่มขึ้นเป็น 80,278 ล้านบาท และคาดว่าจะมีมูลค่าประมาณ 86,980 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2509 ปรากฏว่าในระยะ 3 ปีแรกของแผนพัฒนาอัตราเพิ่มที่แท้จริงเท่ากับร้อยละ 6.5 ต่อปี และในระยะ 3 ปีหลังได้เพิ่มมากขึ้นถึงประมาณร้อยละ 8 ต่อปีและในระยะ 6 ปี เฉลี่ยประมาณร้อยละ 7.2 ต่อปี นับได้ว่าสูงมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรได้เพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยประมาณร้อยละ 3.2 ต่อปี รายได้ประชาชาติต่อบุคคลได้เพิ่มขึ้นเท่ากับประมาณร้อยละ 4 ต่อปี ส่วนการสะสมทุนได้เพิ่มขึ้นเป็นลำดับต่อปีเท่ากับร้อยละ 20 ของรายได้ประชาชาติ การผลิตซึ่งเป็นการชี้ที่สำคัญของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของประเทศได้เพิ่มขึ้นมากทั้งในด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและเหมืองแร่ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-2514), 2554: ออนไลน์) พอเข้าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 นั้นในระยะต้นของแผนฯ ในช่วงปีพ.ศ.2510-2512 ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยขยายตัวอย่างรวดเร็ว ระดับเงินทุนสำรองเพิ่มขึ้น เนื่องจากการผลิตที่สำคัญ คือ การเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นในอัตราสูง นอกจากนั้น การลงทุนจากต่างประเทศ และรายจ่ายของสหรัฐฯ ในประเทศไทยได้เพิ่มขึ้นมากในระยะนี้ด้วยแต่ในระยะปลายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ.2513-2514) ระบบเศรษฐกิจขยายตัวช้าลงจนถึงขั้นมีภาวะเศรษฐกิจรัดตัวเป็นครั้งแรก หลังจากที่ได้ขยายตัวเป็นเวลาดิตต่อกันมากกว่า 10 ปี ทำให้เกิดภาวะตึงตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าวมีผลกระทบกระเทือนต่อภาวะทางสังคมด้วย โดยเฉพาะระดับรายได้ของประชาชนที่อยู่ในภาคเกษตรกรรม ได้รับความกระทบกระเทือนจากความผันแปรในภาวะเศรษฐกิจที่รัดตัว พร้อมด้วยอัตราการเพิ่มของประชากรอยู่ในระดับสูง ยิ่งเป็นเหตุให้รัฐตั้งรับไม่ทันกับการให้บริการในด้านสังคมได้อย่างเต็มที่ ส่วนประชาชนไม่อยู่ในสภาวะที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของครอบครัวให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นเป็นจุดเปลี่ยนที่รัฐบาลหันกลับมาให้ความสำคัญกับการพัฒนาสังคมมากขึ้น โดยกำหนดไว้เป็นแนวทางในแผนพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เป็นการพัฒนาส่วนรวมมีหัวข้อสำคัญได้ดังต่อไปนี้(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519), 2554: ออนไลน์)

- 1) ปรับปรุงโครงสร้างเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับการผลิตและรายได้ประชาชาติให้สูงขึ้น
- 2) รักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจของประเทศ โดยรักษาทุนสำรองให้อยู่ในระดับมั่นคง และแก้ปัญหาต่วนในด้านเศรษฐกิจตั้งตัว
- 3) ส่งเสริมความเจริญในภูมิภาค และลดความแตกต่างของรายได้
- 4) ส่งเสริมความเป็นธรรมของสังคม
- 5) พัฒนากำลังคนและเพิ่มการมีงานทำ
- 6) ส่งเสริมบทบาทของเอกชนในการพัฒนา

ผลลัพธ์ที่ได้รับจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เป็นโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจระหว่างประเทศมากขึ้น คือ สัดส่วนของมูลค่าสินค้าออกและสินค้าเข้าได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ ในปี 2514 เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 48 เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ถือว่าเป็นระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงภาวะทางเศรษฐกิจของโลกมากขึ้น ส่วนการขยายตัวของการผลิตและรายได้ของประเทศเพิ่มขึ้นจาก 129,617 ล้านบาท ในปี 2514 เป็น 174,866 ล้านบาท ในปี 2519 หรือเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 6.2 ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ถึงร้อยละ 7 ส่วนรายได้เฉลี่ยต่อบุคคลในราคาคงที่ได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 3.3 ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ร้อยละ 4.5 และการผลิตในสาขาเกษตรก็ได้ต่ำกว่าเป้าหมาย การผลิตในสาขาอุตสาหกรรมและการส่งออกได้สูงขึ้นกว่าเป้าหมายบ้างเล็กน้อย ขณะเดียวกันการนำเข้าก็เพิ่มขึ้นเกินกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ แม้ว่าเศรษฐกิจขยายตัวแต่ยังต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ตลอด(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524), 2554: ออนไลน์)

เมื่อรัฐบาลให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในเรื่องของเศรษฐกิจ ที่เน้นการลงทุนพัฒนาเฉพาะทางกายภาพของประเทศ รวมถึงการเพิ่มรายได้ของประชาชนมากขึ้น ได้ส่งผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ การเมือง สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สิ่งสำคัญคือการศึกษาของประชาชน ความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ ความเท่าเทียมกันในสังคม เกิดความเหลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบทโดยผลที่เกิดขึ้นกับรัฐบาลในขณะนั้นที่เห็นว่าการพัฒนาเศรษฐกิจย่อมนำไปสู่การมีรายได้ และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมได้โดยรัฐไม่ต้องเข้าไปดูแลช่วยเหลือมากนักจนเกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นในปี 2516 “ขบวนการนักศึกษา” เดินขบวนเรียกร้องรัฐธรรมนูญจนเกิดเหตุการณ์ตุลาวิปโยค (14 ตุลาคม 2516) จนทำให้คนได้ตื่นตัวเรื่องความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น เกิดการเขยื้อนของสังคมเมืองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแลกลุ่มเป้าหมายทาง

สวัสดิการสังคม เช่น มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย มูลนิธิสงเคราะห์เด็กยากจน ซี.ซี.เอฟ ในประเทศไทย เป็นต้น (ระพีพรรณ คำหอม, 2554: 205-206) ทำยที่สุดแล้วเมื่อการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัยยิ่งขึ้นนอกจากมีผลกระทบทั้งด้านบวก ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณสุขโรค ระบบสื่อสารที่ทันสมัย แต่ผลเหล่านี้กระจายไปถึงคนในชนบทหรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย ส่วนผลด้านลบ เช่น ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตกสลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมนิ่งและเริ่มสูญหายไป “ความพอเพียงในการดำรงชีวิต” อันเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้คนไทยสามารถพึ่งตนเอง และดำเนินชีวิตไปได้อย่างมีศักดิ์ศรีภายใต้อำนาจและความมีอิสระในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ความสามารถในการควบคุมและจัดการเพื่อให้ตนเองได้รับการสนองต่อความต้องการ รวมทั้งความสามารถในการจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 2-3) นอกจากนี้ยังมีปัญหาทางจริยธรรม มีการทุจริตในการดำเนินธุรกิจ โดยเฉพาะสถาบันการเงิน มีการเปลี่ยนสินเชื่อให้กับกลุ่มผลประโยชน์ รวมถึงขาดการกำกับกันในการปล่อยสินเชื่อ ภาครัฐขาดความรู้ที่เพียงพอต่อการบริหารการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ความเปราะบางทางเศรษฐกิจไทย ทำให้ขาดความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ ประเทศไทยจึงเข้าสู่วิกฤติในที่สุด สถาบันการเงินและธุรกิจจำนวนมากอยู่ในฐานะล้มละลาย เศรษฐกิจของประเทศเข้าสู่ภาวะถดถอยอย่างรุนแรง จึงมีการนำพาประเทศเข้าสู่โครงการความช่วยเหลือของกองทุนการเงินระหว่างประเทศในปี 2540 นั้นเอง (ณัฐพงศ์ ทองภักดี, 2550: 3-6) ปัจจัยหนึ่งที่ต้องนำมาวิเคราะห์ว่าเป็นสาเหตุหนึ่งปัญหาทุกอย่างคือ ตัวประชาชนไทยเองที่ยังคงมีความโลภ บริโภคอย่างฟุ่มเฟือย ตกอยู่ในภาวะหนี้สินอย่างถอนตัวไม่ออก พึ่งพาเทคโนโลยีต่างประเทศโดยไม่จำเป็น และขาดหลักพื้นฐานในการดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ไม่เกิดความยั่งยืน ทำให้ถูกนำไปสู่การกระทำที่เบียดเบียนกันได้ง่ายมากขึ้น ประชาชนขาดคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น ครอบครัวและชุมชนแตกแยก ไม่มีความสามัคคี เกิดการเอาเปรียบกันต่อสู้ดิ้นรนและแสวงหาเกินความจำเป็น รวมถึงการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระหว่างประชาชนและชุมชนมากขึ้น สาเหตุที่เกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศมีความสัมพันธ์กันได้สร้างความเสียหายและความเดือดร้อนแก่ประเทศชาติและชุมชนข้างต้น ได้นำมาสู่การเกิดหรือการนำเสนอแนวคิดและแนวทางการบริหารจัดการตามแนวทาง “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) สรุปไว้เป็นภาพความเป็นมาของแนวคิดและแนวทางการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้เช่นกัน (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2550: 42-44)

ภาพที่ 2.1 ความเป็นมาของแนวคิดและแนวทางการบริหารจัดการตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ที่มา: วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2550: 44)

ดังนั้น ความเป็นมาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงมักจะเกิดขึ้นจากความไม่พอดี ไม่พอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนมี เกิดจากอยากได้อะไรก็อยากได้ทุกอย่าง เกิดจากความไม่สมดุลของนโยบายจากภาครัฐ เกิดความเหลื่อมล้ำ เกิดการเอาเปรียบของคนที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรของประเทศได้มากกว่า เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนทางเศรษฐกิจ จนในที่สุดก่อให้เกิดเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี มีการทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาที่ไม่คำนึงถึงวัฒนธรรมไทย รากเหง้าของความเป็นสังคมไทย วิถีชีวิตไทย และที่สำคัญที่สุดเกิดจากตัวประชาชนที่ขาดความรู้ ขาดคุณธรรม มีการต่อสู้แก่งแย่ง แย่งชิง กอบโกย โลภอยากได้ในทรัพยากรของแผ่นดินมาเป็นของตนและอยากได้สินทรัพย์ของแผ่นดินเกิดความจำเป็นในการดำรงชีวิต ซึ่งทั้งรัฐและประชาชนต่างคนต่างสุดโต่งในการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นบทบาทหน้าที่หลักและมีใช้บทบาทของตนเองจนไม่รู้จักคำว่า “พอดี” หรือ ไม่รู้จักคำว่า “ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอน” หรือ “พอเพียง” นั่นเอง(กุสิทธ์ ภูคำชะโนด, 2555: 11)

2. พระราชดำรัส “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ที่เป็นทางการ

การเริ่มต้นแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสต่าง ๆ โดยครั้งแรกเมื่อวันพฤหัสบดี ที่ 18 กรกฎาคม 2517 ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังมีใจความพระบรมราโชวาทดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 125)

“...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไปหากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็เกิดความไม่สมดุลย์ในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้...”

ครั้นต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาประเทศเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจเกิดปัญหาได้ จึงทรงเน้นย้ำการพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน เมื่อมีความมั่นคงพร้อมพอสมควรแล้วจึงสร้างความเจริญและฐานะทางเศรษฐกิจให้สูงขึ้น โดยทรงมีพระบรมราโชวาทแก่พระสภานิกธราชวไทย เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517 ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 5)

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้าสมัย ว่าเมืองไทยเชย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่ดีสมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกิน และขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทย พออยู่พอกิน มีความสงบ และทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่จะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่ว่ามีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้เราก็จะยอดยิ่งยวดได้...”

เมื่อประเทศไทยเกิดภาวะเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 เป็นภาวะที่ราคาทรัพย์สินเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จนเกิดอุปสงค์เทียมจากการเก็งกำไร เป็นสาเหตุทำให้ราคาทรัพย์สินเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ขยายตัวเหมือนฟองสบู่ เมื่อราคาเริ่มลดลงภายหลัง ฟองสบู่ก็จะหดตัวลงอย่างรวดเร็ว จนทำให้ฟองสบู่แตก มักจะทำให้เกิดปัญหาหนี้สิน และเกิดการล้มละลายตามมา เหตุการณ์นี้จึงเรียกว่า “ภาวะฟองสบู่แตก” มีผลทำให้ประชาชนทั้งประเทศได้รับผลกระทบอย่างหนักจนแทบจะไม่สามารถเอาตัวรอดพ้นจากวิกฤตครั้งนั้นได้ จนกระทั่งวันพฤหัสบดีที่ 4 ธันวาคม 2540 ได้ทรงมีพระราชดำรัส

พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต โดยเน้นเตือนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้อย่างชัดเจน ดังนี้ (วรเดช จันทรศร, 2554: 7-8)

“...การจะเป็นเช่นนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้น หมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...

...ความพอเพียงนี้ ไม่ได้หมายความว่าทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เอง อย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงสมควรบางสิ่งบางอย่างที่ผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลเท่าไร ไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก อย่างนี้ท่านนักเศรษฐกิจ ต่าง ๆ ก็มาบอกว่าล้าสมัย จริงอาจจะล้าสมัยคนอื่นเขาต้องมีการเศรษฐกิจที่ต้องมีการแลกเปลี่ยน เรียกว่าเป็นเศรษฐกิจการค้า ไม่ใช่เศรษฐกิจความพอเพียง เลย์รัฐลีว่าไม่หุรหุรา แต่เมืองไทยเป็นประเทศที่มีบุญอยู่ว่า ผลิตให้พอเพียงได้...”

ทรงมีพระราชดำรัสย้ำเตือนถึงการดำรงชีวิตแบบพอเพียงอีกครั้งเมื่อวันศุกร์ ที่ 4 ธันวาคม 2541 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ไว้ดังนี้ (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 9-26)

“...คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้นแต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นั่นในเวลานี้ เมื่อเท่าไร 20 24 ปี เมื่อปี 2517 2517 ถึง 2541 นี้ก็ 24 ปีใช่ไหม วันนั้นได้พูดว่า เราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดีและประเทศไทยเวลานั้น ก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมากบางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่หุรหุราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ่มเฟือยแต่ถ้าทำให้มีความสุขถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็หมายความว่าอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง...

...อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเอง แต่ความจริง เศรษฐกิจ

พอเพียงนี้กว้างขวางกว่า *Self-sufficiency* คือ *Self-sufficiency* นั้นหมายความว่า ผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง (พึ่งตนเอง)...

...คนเราถ้าพอในความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิด อันนี้ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่า พอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง...”

ทรงมีพระราชดำรัสสั่งให้ถอดพระราชดำริถึงเศรษฐกิจพอเพียงอีกครั้งเมื่อวันที่พฤหัสบดี วันที่ 23 ธันวาคม 2542 โดยพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต ไว้ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 13)

“...โครงการต่าง ๆ หรือเศรษฐกิจที่ใหญ่ ต้องมีความสอดคล้องกันดีที่ไม่ใช่เหมือนทฤษฎีใหม่ ที่ใช้ที่ดินเพียง 15 ไร่ และสามารถที่จะปลูกข้าวพอกิน กิจกรรมนี้ใหญ่กว่า แต่ก็ยังเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน คนไม่เข้าใจว่ากิจกรรมใหญ่ ๆ เหมือนสร้างเขื่อนป่าสักก็เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน เขานึกว่าเป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ เป็นเศรษฐกิจที่ห่างไกลจากเศรษฐกิจพอเพียง แต่ที่จริงแล้ว เป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน...”

เมื่อวันที่ 17 มกราคม 2544 ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ทรงมีพระราชดำรัส ไว้ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 13)

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายคือ ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะของตัวเอง คือทำจากรายได้ 200-300 บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉัน เศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือทำเป็น *Self-Sufficiency* มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิดคือเป็น *Self-Sufficiency of Economy* เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรให้เขามีดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการดู เพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกล ๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า *Sufficiency* นั้น มีทีวีเขาฟังเพื่อยเปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดลุทใส่ และยังไม่เห็นคนไทเวอร์ซาเซ อันนี้ก็เกินไป...”

ดังนั้นการเริ่มต้นของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นทางการ คือ ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ด้วยแนวคิดที่ง่าย ๆ แต่ลึกซึ้งมากคือ “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและ

ใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” ซึ่งสรุปได้ว่า ขั้นตอนที่เป็นแนวคิดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ พสกนิกรทุกหมู่เหล่าสามารถทำได้ ครอบคลุม ชุมชน สังคม ประเทศของเราก็อ้อมทำได้เช่นกัน นับแต่วันนั้นจนกระทั่งปัจจุบันนี้ คำว่า “พอเพียง” อยู่กับวิถีชีวิตของประชาชนคนไทยมากกว่า 40 ปี...แล้วคนไทย...พอเพียง...หรือยัง?

3. นิยามของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง”

ตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีมาแล้วคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “ความพอเพียง” ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีพของมนุษย์ มีการนำไปประยุกต์ใช้ทั้งภาครัฐ เอกชน โดยประชาชนให้ความสนใจและนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจังมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมา (พ.ศ. 2540-2558) มีหลายหน่วยงาน หลายองค์กร หลายชุมชน ได้พยายามนำไปใช้ให้เหมาะกับภูมิสังคมของตัวเอง และมีผลการวิจัยอีกมากมายได้วิจัยเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไว้ รวมถึงมีนักวิชาการหลายท่านได้เขียนหนังสือที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและได้ให้คำนิยามไว้มากมายซึ่งส่วนใหญ่จะมีลักษณะสำคัญที่ไม่แตกต่างกัน

3.1 นิยาม “เศรษฐกิจพอเพียง” ในพระราชดำรัส

นิยามคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่ได้ถูกการประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ฯ หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัส อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป ดังมีใจความว่า (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544: ก-ข, 2550: 7-9, มูลนิธิชัยพัฒนา, 2550: 7)

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความ

รอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้เกิดสัมฤทธิผลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี”

ข้อความดังกล่าวมีหมายความถึงการเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศควรต้องมีฐานคติสำคัญคือการยึดมั่นแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่ต้องประยุกต์ใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการบริหารประเทศของภาครัฐ เอกชนและประชาชนร่วมกันโดยตั้งอยู่บนทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรมของความเป็นไทย ซึ่งทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชวาทพระราชทานผ่านมูลนิธิชัยพัฒนา ไว้ว่า (ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, 2552: 4)

“...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป...”

ตั้งใจความพระบรมราโชวาทนี้สะท้อนถึงความอยู่รอดของประเทศชาติทั้งปัจจุบันและอนาคตที่ว่าหากรากฐานไม่ดีย่อมสั่นคลอนไปทั่วประเทศได้ จึงทรงชี้ให้เห็นว่า เมื่อเราดำรงชีวิตด้วยหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นรากฐานของชีวิต ทั้งชีวิตและประเทศชาติของเราจะยั่งยืนและมั่นคงนั่นเอง

3.2 นิยาม “เศรษฐกิจพอเพียง”ตามทัศนะของประชาชน

นักวิชาการไทยมีจำนวนมากที่ทำการศึกษาลักษณะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้ให้แนวคิดไว้ต่าง ๆ ดังนี้

สุเมธ ตันติเวชกุล (2541: 16) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่คนไม่ได้เป็นเจ้าของ รวมถึงเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ความเป็นอยู่อย่างประมาทตน ตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ซึ่งการพึ่งตนเองยึดหลักสำคัญ 5 ประการ คือ

- 1) ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
- 2) ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่ง เป็นอิสระ

3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มพูนทำให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4) ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีเข้ามาใหม่ทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5) ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้

วรเดช จันทรศร (2554: 16) อธิบายสรุป เศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า การดำรงชีวิตอยู่บนทางสายกลางตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสอนให้รู้จักมองให้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง มีความพึงพอใจในตนเอง ในสถานภาพที่เป็นอยู่อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสังคม ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ใช้ความรู้อย่างรอบคอบ ใช้คุณธรรมในการวางแผนดำเนินชีวิต การตัดสินใจ และการกระทำ ทั้งนี้ ราษฎรอาวุโส ประเวศ วะสี (2550: 4-6) ได้อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่า เศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค สิ่งเหล่านี้หลายคนอาจคิดเอาเอง พุดเอาเอง และกลัวไปเองทั้งนั้น ซึ่งคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึงพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
- 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น และทำลายมาก
- 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหารได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน
- 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกันเป็นชุมชนที่เข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม
- 5) ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
- 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตก ไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว

7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวาบ เดียวจนเดี่ยวยววยแบบกะทันหัน เดี่ยวตงานไม่มีกิน ไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบนี้ประสาทมนุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกิน จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ติดยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดีศรีนเมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสุข ความสมดุลคือความเป็นปกติ และยั่งยืน ซึ่งเราอาจเรียก เศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่น ๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการหรือ เศรษฐกิจศีลธรรม

อำพน กิตติอำพน (2550: 15) ได้อธิบาย ความพอเพียง ไว้ว่า ความพอประมาณที่มีเหตุผล และระบบภูมิคุ้มกัน ถ้าวันนี้เรามาวិเคราะห์ในครอบครัวของเรา ก็คงจะต้องลงมาดูว่า ความพอประมาณในครอบครัวของเรานั้นคืออะไร พระองค์ท่านได้ทรงงานไว้มาก และในตัวอย่างหนึ่ง ที่พระองค์ทรงได้ทรงเน้นก็คือ การให้เกษตรกรทำบัญชีฟาร์มในครัวเรือนของตน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงแนวทางขั้นพื้นฐานของความพอประมาณของเกษตรกร คือให้พิจารณาถึงรายได้ และรายจ่ายว่า เป็นอย่างไร ควรจะให้จ่ายในระดับไหน ควรจะหารายได้อย่างไร ซึ่งบางครั้งการลดรายจ่ายก็จะกลับมาเป็นรายได้อีกทางหนึ่งด้วย ในทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ เวลาเราคิดต้นทุนต่าง ๆ เราก็จะคิด Cost หรือต้นทุน และจะคิดถึงผลกำไรหรือรายได้ (Income) เพราะฉะนั้นความพอประมาณ ก็คือ ความสมดุล นั่นเอง นอกจากนี้เสน่ห์ จามริก (2550: 51-52) ยังได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เป็นเพียงต้นแบบหรือแบบพิมพ์เขียวสำเร็จรูปหากแต่มีความหมายเป็น กระบวนการสังคมอันเป็นพลวัตเป้าหมายต้นทางก็ได้แก่การเกษตรขั้นพออยู่พอกินอย่าง ที่กล่าวขวัญ ถึงกันมากในยามวิกฤตการเงินขณะนี้แต่นั้นก็ไม่ควรจะมีดมั่นถ้อมันเอาเป็นจุดจบอยู่ในตัวเองหาก ควรต้องเปิดช่องทางโอกาสให้ได้มีการเรียนรู้พัฒนาตนเองต่อไปสู่เกษตรกรรมยั่งยืนจนถึงเป้าหมาย ปลายทางคือเศรษฐกิจชุมชนสองสามระดับเศรษฐกิจนี้ยังจะได้ขยายความต่อไปข้อที่เห็นควรเน้นถึง ในที่นี้ก็คือเรื่องของหลักการพึ่งตนเองและนิเวศที่กล่าวไว้ข้างต้นซึ่งจะต้องมีระบบและกระบวนการ เรียนรู้ร่วมกันทั้งในระดับการสร้างจิตสำนึกและระดับปฏิบัติจริงความจริงทั้งสองด้านของหลักการ คือการพึ่งตนเองกับนิเวศสัมพันธ์เชื่อมโยงเสมือนสองด้านของเหรียญอันเดียวกันนั่นเองเพราะนิเวศ เป็นรากฐานสร้างเสริมให้การพึ่งตนเองได้สัมฤทธิ์ผลและยั่งยืนรวมถึงสุขเมธ ต้นติเวชกุล (2544: 284-291) ได้อธิบายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ไว้ที่น่าสนใจว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือ การวางรากฐานอันมั่นคงและยั่งยืนของชีวิตเรานั้นเอง ซึ่งพระราดำริสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์มิได้จำกัดเฉพาะของเกษตรกรหรือชาวไร่ชาวนาเพียงเท่านั้นแต่เป็นเศรษฐกิจของ ทุกคนทุกอาชีพทั้งมีอยู่ในเมืองและอยู่ในชนบทเช่นผู้ที่ เป็นเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมและบริษัทใน ระบบเศรษฐกิจพอเพียงถ้าจะต้องขยายกิจการเพราะความเจริญเติบโตจากเนื้อองงานโดยอาศัย การขยายตัวอย่างค่อยเป็นค่อยไปหรือหากจะกู้ยืมก็กระทำตามความเหมาะสมไม่ใช่กู้มาลงทุนจน เกินตัวจนไม่เหลือที่มั่นให้ยืนอยู่ได้ต้องรู้จักใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือยเกินตัว ดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึง

หมายถึงเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative self-sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อนโดยต้องสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อนคือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ไข่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความสำเร็จยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียวเพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับได้ โดยประชาชนสามารถปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

1) ยึดความประหยัดตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจังดังพระราชดำริที่ว่า “...ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริตแม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตามดังพระราชดำริที่ว่า “...ความสำเร็จของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ...”

3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขายประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีตซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้นหมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรมทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นจนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญพระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ทำให้ความชัดเจนว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเองเพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่าที่มีความสุขพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ศีลละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไปทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมีใจน้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากพะอายต่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราโชวาทว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่นพยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอพยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้จงงามสมบูรณ์ขึ้น...”

นอกจากนี้คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ได้อธิบายถึงเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินชีวิตแบบปกติธรรมดา โดยการทำความดี สร้างความรู้ความสามารถ การพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้นเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ต่อคนอื่น ต่อส่วนรวมและไม่ต้องเร่งรีบมากเพื่อจะได้ดูแลตนเองได้ ไม่ใช่จะต้องคิดอะไรให้ยิ่งใหญ่เอาไปข่มคนอื่น ไปเอาประโยชน์จากคนอื่น การคิดทำอะไรที่ดีขึ้น พัฒนาขึ้น อาจจะทีละเล็กละน้อยแต่ทำไปเรื่อย ๆ น่าจะดีกว่าการคิดอะไรแบบก้าวกระโดด จะเป็นภัย อาจจะพู่ฟ่า ตื่นเต้น แต่มักจะทำให้เกิดความเสียสมดุล เกิดความ

แต่กร้าว เช่นคนกลุ่มหนึ่งประเทศกลุ่มหนึ่ง ที่มีความเหนือกว่าคนกลุ่มหนึ่งหรือประเทศอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เลยใช้ความเหนือกว่ากับคนหรือประเทศที่ด้อยกว่า ก่อให้เกิดความตึงเครียด เป็นปฏิปักษ์ ซึ่งในที่สุดก็ย้อนกลับมาทำลายผู้ที่มีกำลังมากที่ไปเอาเปรียบเขา แต่การย้อนกลับมาอาจจะใช้เวลาหลายสิบปีหรือบางทีถึงร้อยปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 43) รวมถึงแนวคิดนักธุรกิจแนวหน้าของประเทศไทย เช่นคุณธนินท์ เจียรวนนท์ ประธานกรรมการและประธานคณะผู้บริหารเครือเจริญโภคภัณฑ์ ได้กล่าวถึง คำว่า “ความพอเพียง” ไว้ที่น่าสนใจว่า “...ความพอเพียง ไม่ใช่การหยุดนิ่งอยู่กับที่ โลกกำลังก้าวหน้าอยู่ คำว่าพอเพียง คือความพอเหมาะพอสมกับช่วงที่เรากำลังเจริญเติบโต เพียงแต่อย่าทำอะไรเกินตัว ซึ่งบุคคล ธุรกิจ ประเทศชาติต้องก้าวหน้า...” โดยคำว่า “พอเพียง” ขึ้นต้นด้วย “พอ” คือให้ทุกคนพอ ไม่ใช่ให้ทุกคนไม่พอ ทุกระดับพอ พอตามกำลังของเรา แล้วสิ่งที่เราทำก็ต้องทำให้สังคมและธุรกิจของเรามีความเจริญก้าวหน้าด้วย หากใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการลงทุน เมื่อเกิดวิกฤตก็ไม่ต้องเดือดร้อน อย่างผมถ้าเป็นเกษตรกรก็ต้องเป็นเกษตรกรที่ใช้ชีวิตอย่างพอเพียง คำว่า “เพียง” คืออย่าทำอะไรเกินตัว ไม่ใช่ให้ทุกคนจนเท่ากันแต่ให้ทุกคนพอ พอตั้งแต่เศรษฐกิจรวมทั้งชีวิตส่วนตัว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 97-98) ส่วนคุณแทนคุณ จิตติสระ พิธีกรรายการด้านธรรมะและอดีตดารานักแสดง ได้เล่าถึงเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งที่ทำให้ผมรู้ว่าชีวิตมีคุณค่ามากกว่ามูลค่าเป็นการใช้สมดุลของสิ่งที่เป็นตัวเราและสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา คือเป็นหนทางที่ไม่ใช่สุดโต่งเกินไปจนไม่ใช่อะไรเลย แต่เป็นทางสายกลางระหว่างสิ่งที่เป็นเรื่องของจิตใจคุณค่าแท้กับสิ่งที่เราต้องอยู่ในสังคมเราต้องใช้จ่าย เราต้องหาเงิน ต้องมีการสะสม เก็บออมไว้ และต้องไม่โลภอย่างสุดขีด เช่นซื้อของราคาแพงๆ แล้วใช้ไม่คุ้มค่า ตรงกันข้าม ควรจะกลับไปดูว่าอะไรที่ยังใช้ได้อยู่ก็ใช้ต่อไป หรืออะไรที่ลดค่าใช้จ่ายลงได้พอสมดุลกับคุณภาพของมันก็ใช้” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 143-144) เช่นเดียวกับนักวิชาการของสถาบันการศึกษา อย่างเช่น ดร.จุฑามาศ แก้วพิจิตร อาจารย์ประจำโครงการบัณฑิตศึกษา สาขาการพัฒนาศาสตร์พยาบาล สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์(นิด้า) ได้นิยามคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงไว้ที่น่าสนใจว่า “คนส่วนใหญ่อาจมองปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องของการใช้ชีวิตแต่ดิฉันมองในเรื่องการเรียนรู้ เพราะชีวิตคือการเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข รู้ที่จะมองโลกจากหลากหลายมุมมองอย่างสมดุลรู้ที่จะพอใจกับสิ่งที่ตนเองเป็น และเรียนรู้ที่จะพัฒนาหรือก้าวหน้าอย่างค่อยเป็นค่อยไป” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: 185)

การศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษาไว้มากมาย หลากหลายด้านตามความถนัด และตามความเชี่ยวชาญของตนเอง เพื่อให้ครบถ้วนตามความหมายตามทัศนะของนักวิชาการหลายท่าน จึงขอนำมากล่าวไว้ให้ครบถ้วนซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษา

และสร้างความเข้าใจเพิ่มขึ้นของผู้เรียน ได้แก่ อภิชัย พันธเสน (2549: 65) ได้อธิบายเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ความพอประมาณและมีเหตุผลหรือการทำให้ดีที่สุด โดยมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม ทำให้สามารถประยุกต์ใช้ได้กับภาคเศรษฐกิจทุกสาขาทุกประเทศ เช่น ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ ภาคการค้า การลงทุน เป็นต้น ไม่จำเป็นเฉพาะภาคการเกษตรหรือภาคชนบท เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการยับยั้งหรือลดความโลภ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การจะใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผล รัฐจึงจำเป็นต้องสร้างกฎกติกา บทลงโทษ หรือมาตรการด้านภาษี และเครื่องมือทางการเงินที่รัฐมีอยู่เพื่อสร้างความพอเพียง จำกัดความโลภให้แก่ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจ บนมาตรการที่เปิดเผย และไม่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจอันเป็นสาเหตุของการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐนั่นเองในส่วนของณรงค์ โชควัฒนา (2542: 15) ได้อธิบายเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า การพัฒนาเป็นขั้นตอน ไม่ใช่ถอยหลังเข้าสู่ระบบบรรพกาล แต่เป็นการสร้างรากฐานที่แข่งขันในระดับชาติและต่างประเทศได้ โดยถ้าชุมชนได้พัฒนามาถึงจุดที่มีการรวมตัวกันและใช้องค์ความรู้ความสามารถในการพึ่งตนเอง ให้เป็นพันธมิตรกับรัฐบาลและองค์กรสังคมอื่น ๆ อย่างเสมอภาค องค์ความรู้ที่ประชาชนมีอยู่ร่วมกับความรู้ทางวิชาการใหม่ๆ ที่เข้ามา จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งในระดับทฤษฎีขั้นที่ 3 ซึ่งหมายความว่า เราพร้อมที่จะแข่งขันเพื่อเข้าสู่ตลาดการค้าและตลาดโลก นอกจากนี้สมพร เทพสิทธา (2548: 13-14) ได้อธิบายถึง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวทางการพัฒนาของประเทศโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 พ.ศ. 2545-2549 ได้ยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเป็นปรัชญาแนวทางการพัฒนาของประเทศโดยมีแนวทางดังนี้

- 1) ทางสายกลางไม่พัฒนาไปในทางทิศใดทิศหนึ่งจนเกินไป เช่น ปิดหรือเปิดเสรีเต็มที่
- 2) ความสมดุลและความยั่งยืน เน้นการพัฒนาในลักษณะองค์รวม
- 3) ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความพอดีทั้งในการผลิตและการบริโภค
- 4) ภูมิคุ้มกันและรู้เท่าทันโลก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว
- 5) การเสริมสร้างคุณภาพคนเน้นให้มีความซื่อสัตย์สุจริต มิตรไมตรี เอื้ออาทร มีความเพียร มีวินัย มีสติไม่ประมาท พัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง

รวมถึงการนิยามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของวิทยา อธิปอนันต์และคณะ (2543: 4) ไว้ที่น่าสนใจโดยการขยายความของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ไว้ว่า เป็นการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตของคนไทยให้อยู่อย่างพอประมาณตน เดินทางสายกลาง มีความพอดีและพอเพียงกับตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ สิ่งสำคัญต้องรู้จักการพึ่งพาตนเอง โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และรู้จักการนำทรัพยากรที่เรามีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น รู้จักการนำปัจจัยพื้นฐานมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขความสบาย และพอเพียงกับตนเอง ในส่วนของกรมการปกครอง (2542: 4) ได้อธิบาย

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง...ตามแนวพระราชดำริ ทรงมุ่งเน้นให้คนไทยพึ่งพาตนเองได้ โดยช่วยเหลือตัวเองก่อนเป็นอันดับแรก เริ่มต้นที่การพัฒนาเกษตรกรรมใช้ทรัพยากรในดินที่พอมืออยู่เป็นทุนในการเริ่มต้นรู้จักผลิตเพื่อใช้บริโภคในครอบครัวเป็นเบื้องต้น เมื่อมีผลผลิตเหลือจากการใช้บริโภคแล้วค่อยนำไปจำหน่าย ยึดหลักเกษตรกรรมตามทฤษฎีใหม่ มีการวางแผนการผลิตที่ดี และรู้จักใช้พื้นที่พัฒนาที่ดินทำกิน ยึดถือหลักธรรมชาติเกื้อกูลซึ่งกันและกันและพึ่งมีความพอเพียงในสิ่งเบื้องต้น 3 ประการ ดังนี้

1) พอเพียง...ในความเป็นอยู่ หมายถึง การพอมือพอกินสามารถพึ่งตนเองได้โดยเหมาะสมตามอัตภาพทั้งบุคคล ครอบครัว และชุมชน

2) พอเพียง...ในความคิด หมายถึง มีการปรึกษาหารือระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน และคิดในสิ่งที่พึงกระทำได้

3) พอเพียง...ในจิตใจรู้จักพอไม่โลภมาก ช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันในระหว่างบุคคลในครอบครัวและชุมชน และมีจิตใจรักชุมชนถิ่นตนเอง

การหยิบยกมุมมองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ/กวีซีไรต์ ในการอธิบายแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่เนาวรัตน์ชี้ให้เห็นว่า คำว่า “พอเพียง” ต้องควบคู่ไปกับ คำว่า “สันโดษ” ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ ท่านมหาปยุต เคยอธิบายว่า “สันโดษ” หมายถึงการแสวงหาความสุข โดยพึ่งวัตถุให้น้อยที่สุด “ผมว่าเราต้องเข้าใจความหมายนี้ เพราะเป็นแก่นแกนที่จะเข้าใจความหมายคำว่าพอเพียง” “ความพอเพียงในที่นี้มองได้ทั้งทางด้านกายภาพ” “ด้านจิตวิญญาณด้วย” คือเราต้องรู้จักตัวเองเสียก่อนว่า “มันพอ” แล้วมันพออะไร แล้วเพียงพอ “คำว่าพอเพียงสองคำนี้ พอนี้พออะไร คือมันพอกับความสามารถ พอกับความต้องการ แค่นี้ก็น่าจะใช้ได้แล้วเรื่องพอ” “เพียงพอเพื่อตัวเอง กับเพียงพอเพื่อผู้อื่น หมายความว่านอกจากพึ่งตัวเองได้แล้ว ก็ยังเป็นที่พักพิงพึ่งพิงของผู้อื่นได้ด้วยตรงนี้ก็สำคัญ” เรื่องนี้ถ้าเราเข้าใจ ตระหนัก นำมาใช้เป็นรูปธรรม ผมว่าเราใช้ได้กับทุกเรื่องเลย “แต่ทุกวันนี้เราไม่ทำความเข้าใจกันในเรื่องเหล่านี้” (วุฒา อนันตทรัพย์, 2549: 24) นอกจากนี้ สมพจน์ วรรณนุช (2551: 8-9) ยังได้อธิบายคำว่า “พอเพียง” หมายถึงการทำให้อุดมสมบูรณ์ไม่ขาดแคลนปัจจัยสำหรับชีวิตประจำวันและวัตถุประสงค์ของที่จะต้องใช้อยู่ในการอำนวยความสะดวกสบายและพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสำราญของมนุษย์ที่ยังมีไม่พอก็ทำให้มีพอเพียงกับความต้องการใช้สอยคำว่าพอเพียงจึงไม่ได้หมายถึงการลดความต้องการลงแต่หมายถึงการแสวงหาหนทางผลิตเสียเองให้พอเพียงหรือทำให้พอเพียงดังนั้นก็จึงแปลว่าทำให้อุดมสมบูรณ์ไม่ให้ขาดแคลนความหมายของคำว่าพอเพียงที่ลึกซึ้งมากขึ้นหมายถึงการทำให้มีกินมีใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งคนอื่นจะได้มีอิสรภาพในการกินการใช้ที่สำคัญคำว่าพอเพียงมีความหมายว่าการทำให้มีกินมีใช้อย่างอุดมสมบูรณ์ด้วยตัวเองโดยไม่ต้องกั๊กมจากคนอื่นซึ่งจะทำให้หลุดพ้นจากการเป็นทาสดังนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่เศรษฐกิจของคนจนหรือกลับไปมีชีวิตที่ล้ำ

หลังไม่ทันสมัยอยู่กับปากกับเขาอยู่กับดินกับน้ำซึ่งไม่เจริญไม่เติบโตตามที่มีบุคคลจำนวนหนึ่งเข้าใจ หากศึกษาเนื้อหาของโครงการพัฒนาในพระราชดำริและพระราชกรณียกิจ ต่าง ๆ แล้วจะพบว่า เศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปรารถนาคือมีระบบเศรษฐกิจของชาติที่สร้างความอุดมสมบูรณ์ของประชาชนในชาติหาทางผลิตทุกอย่างให้พอเพียงสำหรับการกินการอยู่การใช้ประโยชน์พื้นที่ใดมีปัญหาไม่สามารถผลิตอะไรได้ก็หาทางแก้ปัญหาให้ผลิตให้ได้ทรงปรารถนาให้ประชาชนใช้ปัญญาในการสร้างความอุดมสมบูรณ์

ดังนั้นนักวิชาการส่วนใหญ่มีทัศนะต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตรงกันคือ การดำรงชีวิตอยู่บนความสมดุล มีคุณธรรม ไม่สุดโต่ง ไม่หย่อน และมีความเข้าใจคำว่า “อยู่เพียงพอ ด้วยความพอเพียงอย่างแท้จริง” โดยรวมจึงสรุปความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง การครองชีวิตให้อยู่บนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) (Middle Path) ให้รู้ เข้าใจ เข้าถึงตัวเอง วิถีชีวิตของตนเอง รากเหง้าสังคม วัฒนธรรมของตนเอง รู้จักฟังตนเองเป็นลำดับแรก รู้จักเผื่อแผ่คนอื่นถ้ามีมากเกินไป และปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงให้ดำรงอยู่อย่างไม่เบียดเบียนคนอื่นนั่นเอง ให้รู้จักคำว่า “พอดี” ทุกครั้งที่คิด ทำ เท่านั้นที่เข้าถึงความเป็นหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว (ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด, 2555: 20) สามารถสรุปอย่างสั้น ๆ ว่า “การครองชีวิตให้พอดีกับตัว พอเพียงกับความต้องการ”

4. บทสรุป

การพัฒนาประเทศที่มุ่งเฉพาะการสร้างความสำเร็จรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ลงทุนอย่างเต็มที่ในภาคอุตสาหกรรม มุ่งลงทุนในสาธารณูปการ และสาธารณูปโภคพื้นฐานทั่วประเทศ เพื่อให้เศรษฐกิจขยายตัว เพียงให้ประเทศมีรายได้ประชาชาติมากขึ้น จะได้เป็นตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจ ประชาชนจะกินดีอยู่ดี สิ่งเหล่านี้เองที่เป็นช่องทางหนึ่งที่ประโยชน์ได้ตกอยู่เพียงกลุ่มคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้นที่ศักยภาพการเข้าถึงอำนาจรัฐ และทรัพยากรของภาครัฐ ฉกฉวยโอกาสที่มีใครยาวสาวได้สาวเอา จนกระทั่งเกิดการกระจุกทางเศรษฐกิจมากกว่ากระจาย จึงทำให้สภาวะการทางรายได้ของประชาชนเกิดความแตกต่างระหว่างคนรวยกับคนจน เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ระหว่างคนเมือง กับคนชนบท คนที่รวยก็รวยมากเหลือเฟือ คนที่จนก็แทบจะไม่มีกิน ส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย และหลายครั้งปัญหาเหล่านี้ได้หลอมรวมเป็นอย่างเดียวกับสถานการณ์ทางการเมือง จนหลายคนต้องจบชีวิตลงในหลาย ๆ เหตุการณ์ทางการเมือง ไม่ว่าจะตุลาวิปโยค พฤษภาทมิฬ สงครามตืดอด 53 (นปช.) เป็นต้น ดังนั้นเมื่อความแตกต่างระหว่างรายได้มากขึ้น ทำให้เกิดความไม่สมดุล มีคนบางกลุ่มเห็นแก่ตัว ขาดคุณธรรม แย่งชิงกันเองในสังคม จนเกิดปัญหาสังคมมากขึ้นเป็นเงาตามตัว แต่รัฐบาลยังไม่ได้ให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาอย่างจริงจัง เนื่องจากมุ่งจะพัฒนาเพื่อประเทศไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (อยากเป็นเสือตัวที่ 5 แห่งเอเชียตัวเอง)

การมุ่งพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวมาข้างต้นทำให้เกิดภาวะฟองสบู่ ขาดความแข็งแกร่งจากภายในประเทศทำให้เมื่อ ปี พ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสเตือนสติคนไทยความว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...”ตามพระราชดำรัสนี้ไม่มีส่วนใดเลยที่ไม่ทรงสนับสนุนการพัฒนาที่เป็นความเจริญของประชาชนหรือประเทศ เพียงเตือนสติให้ผู้บริหารกิจการบ้านเมืองทั้งหลาย จงสร้างฐานรากของประเทศให้มั่นคงก่อนประชาชนที่เป็นพลเมืองของชาติต้องให้พอมีพอกินพอมีใช้ที่พอตัวเองและครอบครัวก่อนนั่นเอง เมื่อเกิดขึ้นครั้งแรกแล้วพระองค์ย่อมทรงยำเตือนเรื่อยมาตลอดแต่รัฐบาลหรือคนไทยก็ไม่ได้ให้ความสนใจที่จะพินิจพิจารณาซักอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ จนกระทั่ง พ.ศ. 2540 ภาวะเศรษฐกิจฟองสบู่แตกสร้างความสั่นสะเทือนทางเศรษฐกิจไปทั่วเอเชีย (วิกฤติเศรษฐกิจต้มยำกุ้ง) ผลกระทบเชิงลบย้อนกลับมาถึงประเทศและประชาชนไทยอย่างหนัก ทำให้หลายคนต้องล้มละลาย หลายโรงงานบริษัทต้องปิดกิจการ แรงงานตกงาน หลายคนหวนกลับถิ่นฐานเดิม คนตกงานมากมายกระจายอยู่ทั่วไปประเทศ แต่ก็มีหลายกิจการที่ประคับประคองตัวเองได้ ครั้งนี้เองพระองค์ทรงเตือนสติ ให้กับรัฐบาลและประชาชนใจความว่า “...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ่มชูตัวเองได้ ให้มีพอเพียงกับตัวเอง...” ดังนั้นคำว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นพระองค์ทรงนำเอาความเป็นไทยที่เราลืมนึกว่าเรามีวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่เป็นไทยอย่างไร มีหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนาที่เป็นทางสายกลางอย่างไร นำมาสอนเราอีกครั้งหนึ่งเดิมวิธีการและเงื่อนไขแห่งความสำเร็จ เพื่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคมเข้าไป ทั้งนี้พระองค์ทรงยังย้ำเตือนว่าการจะพัฒนาอะไรก็ตาม จำเป็นต้องค่อยเป็นค่อยไป ทำเป็นขั้นเป็นตอน พิจารณาให้ถี่ถ้วนรอบคอบแล้วค่อยปฏิบัติ และที่สำคัญขอให้ดำรงชีวิตอย่าง “พอเพียง” เป็นพื้นฐานของชีวิต นั้นหมายความว่า ให้เข้าถึงความพอเพียงทั้งชีวิตคือการครองชีวิตตนเองให้อยู่บนความพอเพียงทั้งการกินอยู่ การใช้จ่าย การทำงาน การปฏิบัติตนเองและต่อผู้อื่นโดยการกระทำของตนเอง ให้คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม และดำรงตนอยู่บนรากฐานที่รู้จักคำว่า “พอ” เพียงเท่านั้นประเทศไทยก็สามารถพัฒนาตนเองให้แข็งแกร่งได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง

ตราบที่คำว่า “ความพอเพียง” ยังเป็นรากเหง้าที่เกิดจากความเป็นวิถีไทย วัฒนธรรมประเพณีไทยเพื่อความสุขที่ยั่งยืนของการดำเนินชีวิตอยู่บนความพอเพียงหรือครองชีวิตให้อยู่บนหลักธรรมทางสายกลาง ไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงหันเหการพัฒนาไปในทิศทางใด มากน้อยแค่ไหน ถ้าหากประชาชนรู้จักใช้ความพอเพียง ความพอประมาณในการดำเนินชีวิต รู้จักยับยั้งชั่งคิด แยกแยะ ไม่โลภ ไม่ลืมนึกเหง้าความเป็นไทย โดยมีคุณธรรมควบคู่กับความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาที่สั่ง

สมกันมาไปด้วย ความสุขที่พอเพียงก็จะเกิดขึ้นในชีวิตไม่เลือกกาลเวลา (ความสุขที่พอเพียงเป็นอภิลิโภคนั่นเอง)เมื่อเป้าหมายของความพอเพียงเหมือนกัน ไม่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะใช้คำว่าอะไรแทน มักจะมีผลลัพธ์ให้ทุกคนพอเพียง ดำรงชีวิตอย่างไม่สุดโต่ง ใช้หลักธรรมของพุทธศาสนานำทางการดำเนินชีวิต คือ มรรคมีองค์ 8 ประการ (อริยมรรค 8 ประการ) หรือทางสายกลางนั่นเอง เป็นแนวทางชีวิตอันประเสริฐทั้งกาย วาจา ใจ เพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ที่ล้วนเกิดจากการกระทำของตัวเองเองทั้งนั้น ซึ่งจากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจะมีคำที่สะท้อนถึงองค์ประกอบของความพอเพียงไว้หลากหลาย เช่น ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังความพอดี ฟุ้งตนเอง ความเป็นอยู่อย่างประมาณ ตน ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน ยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต การจัดการความเสี่ยง ความสมดุล เป็นต้น เมื่อคนไทยหันมาศึกษาให้เข้าใจ และนำไปประยุกต์ใช้กับตนเองก็จะพบเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของชีวิต คือ “**ความอยู่ดีมีสุข**” เช่นเดียวกันเมื่อรัฐบาลได้นำแนวคิดนี้ไปประยุกต์ใช้หรือยึดเป็นแนวทางการกำหนดนโยบายพัฒนาประเทศย่อมจะทำให้ประเทศมีความร่มเย็น ยั่งยืน มั่นคงต่อสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปของโลกได้อย่างแน่นอน ดังพระราชดำรัสใจความว่า “...เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง...”

เช่นเดียวกันในทัศนะของผู้เขียนคำว่า “**เศรษฐกิจพอเพียง**” จึงหมายถึง การดำรงชีวิตอย่างรู้ตัวทั่วพร้อมในปัจจุบัน ไม่ประมาทไม่สุดโต่ง เดินบนทางสายกลางของชีวิตตามหลักธรรมพุทธศาสนา ลดความอยากได้อย่างมีที่นสำคัญในชีวิตออกไป มุ่งมั่นพัฒนาอาชีพของตนเองบนศักยภาพของตัวเองและรู้จักการพึ่งตนเอง (อัตตา หิ อัตตโน นาโถ = **ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน**) ทั้งนี้ความพอเพียงเฉพาะตนเองมิได้หมายเอาทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเรา แต่ให้หมายรวมถึงพอเพียงที่ตนเองแล้วให้เผื่อแผ่แก่ผู้อื่นด้วย จึงจะเป็นความพอเพียงที่แท้จริง

5. กิจกรรมและคำถามท้ายบท

5.1 กิจกรรม โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็น 5 กลุ่มตามจำนวนนักศึกษาในชั้นเรียน โดยให้แต่ละกลุ่มคัดเลือกหัวหน้า และเลขานุการกลุ่ม เพื่อแสดงการทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้ง 5 กลุ่มจะได้กระดาษฟลิปชาร์ต 1 แผ่น ปากกา 2 ด้ามแล้วให้ช่วยกันระดมสมองแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม โดยมี 4 โจทย์ ได้แก่

- สาเหตุของการเกิดแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร?
- ข้อมูลสำคัญ (Key words) ในพระบรมราโชวาทครั้งแรกเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2517) คืออะไรบ้าง?
- คำว่า “พอเพียง” ประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของนักศึกษาได้อย่างไรบ้าง?

- คำว่า “พอเพียง” ความหมายในพระราชดำรัสอย่างเป็นทางการ และสรุปความหมายของนักวิชาการเป็นอย่างไร?

กิจกรรมมีการดำเนินการในชั้นเรียน ใช้เวลา 1.30 ชั่วโมง และนำเสนอกลุ่มละ 30 นาที

5.2 คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความเป็นมาและจุดเริ่มต้นของแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพอสังเขป ?
2. สาเหตุที่ทำให้เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย คืออะไร ?
3. การดำรงชีวิตอย่าง “พอเพียง” นั้นหมายความว่าอย่างไร ?
4. ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆกัน คืออะไรบ้าง จงอธิบาย ?
5. ปัจจัยภายนอกและภายในที่เป็นสาเหตุทำให้ประเทศชาติและประชาชนได้รับความเสียหายเดือดร้อน คืออะไร ? และมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ?
6. ปัจจัยภายนอกและภายในส่งผลทำให้เกิดอะไรบ้าง ?
7. คำว่า “ภาวะพองสบู่แตก” คืออะไร ?
8. แนวคิดการพัฒนาประเทศที่ถูกต้องตามพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (พ.ศ.2517) คืออะไร ?
9. คำว่า “ทุนทางสังคม” คืออะไร ?
10. เงื่อนไขที่พอเพียงประกอบไปด้วยอะไรบ้าง จงอธิบาย ?
11. คำว่า “ภูมิสังคม” คืออะไร และมีความสำคัญกับท้องถิ่นอย่างไร ?
12. นักศึกษาชื่นชอบหลักการทรงงานใดของพระองค์ท่าน และเชื่อมั่นว่าจะนำมาไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน จงให้เหตุผลประกอบ ?
13. ความหมาย “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามทัศนะของนักศึกษา คืออะไร ?
14. นักศึกษามีแนวทางอย่างไรในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ?
15. คำว่า “ระเบิดจากข้างใน” คืออะไร ?
16. คำว่า “พอเพียง” นั้น ควรพอเพียงในเรื่องอะไรบ้าง จงอธิบาย ?
17. การนำเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต นักศึกษาคิดว่าจะได้รับประโยชน์อะไรบ้าง ?
18. ข้อมูลสำคัญ (Key words) ในพระราชดำรัสนั้นคืออะไรบ้าง ?
19. คำว่า “อยู่ดีมีสุข” หมายความว่าอย่างไร ?
20. จงอธิบายคำว่า “อัตตาหิ อัตตโน นาโถ” หมายถึงอะไร ใช้อย่างไร เมื่อไหร่ในชีวิตประจำวัน ?

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2542). **พอยู่ พอกิน (เศรษฐกิจพอเพียง)**. กรุงเทพฯ: ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- ณรงค์ โชควัฒนา. (2542). **เศรษฐกิจชุมชน ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ปลิงลิชชิง.
- ณัฐพงษ์ ทองภักดี. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง: ความเป็นมาและความหมาย**. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ ปีที่ 47 ฉบับที่ 1/2550.
- ประเวศ วะสี. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. (2552). **คำพ่อสอน: ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง/มูลนิธิพระดาบส**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ.
- ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด. (2555). **การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือนของประชาชนในเขตคูสิต กรุงเทพมหานคร**. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ปลิงลิชชิง.
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ปลิงลิชชิง.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2554). **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: จรัสสินทวงศ์ การพิมพ์.
- วรเดช จันทรศร. (2554). **การจัดการภาครัฐตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วิทยา อธิปอนันต์และคณะ, ผู้เรียบเรียง. (2543). **เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการเกษตรที่พึ่งพาตนเอง**. จัดทำเอกสารอิเล็กทรอนิกส์โดยสำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2550). **การบริหารจัดการตามแนวทางคุณธรรมและแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: โพรเพช.
- วุฒา อนันตทรัพย์. (2549). **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ศิลปินแห่งชาติ/กวีซีไรต์ในวารสารกรมประชาสัมพันธ์ ปีที่ 11 ฉบับที่ 127 ประจำเดือนกรกฎาคม 2549**.
- สมพจน์ กรรณนุช. (2551). **เศรษฐกิจพอเพียงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนา**. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมพร เทพสิทธิธา. (2548). **เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่เก้า (พ.ศ.2545-2549)**. กรุงเทพฯ: เศรษฐกิจพอเพียง.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ชีวิตพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: ๒๑เซ็นจูรี่.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)**. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 16 กันยายน 2554 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=83>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)**. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 16 กันยายน 2554 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=84>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)**. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 16 กันยายน 2554 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=85>
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)**. [ออนไลน์]. สืบค้นวันที่ 16 กันยายน 2554 จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=86>
- สุเมธ ตันติเวชกุล.(2541).การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริใน **วารสารน้ำ** สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง ธ.ค. 2541-ม.ค. 2542, หน้า 16.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2544). “เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ใน **ใต้เบื้องพระยุคลบาท**. พิมพ์ครั้งที่ 6 สำนักพิมพ์มติชนพฤษภาคม 2544, หน้า 284-291.
- เสน่ห์ จามริก. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ.
- อภิชัย พันธเสน, บรรณาธิการ. (2549). **สังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อำพน กิตติอำพน. (2550). **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย**. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.